

La Métropole

Samedi 8-9 SEPTEMBRE 1962
N° ANNÉE - N° 251-252
EDITION
HEBDOMADAIRE
2 Frs.
Tous renseignements aux bureaux de la rue de la Presse, 100, Bruxelles

Abonnements - Adresser les commandes à l'Administration de la Métropole, rue de la Presse, 100, 1050 Bruxelles
RÉDACTION: 100, rue de la Presse, 1050 BRUXELLES
TÉLÉPHONE: 535.11.11 - 535.11.12 - 535.11.13 - 535.11.14 - 535.11.15 - 535.11.16 - 535.11.17 - 535.11.18 - 535.11.19 - 535.11.20 - 535.11.21 - 535.11.22 - 535.11.23 - 535.11.24 - 535.11.25 - 535.11.26 - 535.11.27 - 535.11.28 - 535.11.29 - 535.11.30
DISTRIBUTION: 100, rue de la Presse, 1050 BRUXELLES
TÉLÉPHONE: 535.11.11 - 535.11.12 - 535.11.13 - 535.11.14 - 535.11.15 - 535.11.16 - 535.11.17 - 535.11.18 - 535.11.19 - 535.11.20 - 535.11.21 - 535.11.22 - 535.11.23 - 535.11.24 - 535.11.25 - 535.11.26 - 535.11.27 - 535.11.28 - 535.11.29 - 535.11.30

A propos d'un congrès anglo-saxon
Le prix d'une «édénité»
M. Kennedy a demandé au Congrès le rattachement de 150.000 réservistes.

APRÈS QUINZE JOURS D'ENQUÊTE
Cinq des auteurs de l'attentat de Petit-Clamart sont arrêtés
Le commando, exécutant des ordres donnés de l'étranger, était commandé par un lieutenant d'artillerie.

RENARDI COURTES BÉGIN - AMÉRIQUE

M. Kennedy demande au Congrès le rattachement de 150.000 réservistes
Le président américain a demandé au Congrès de voter la loi qui autoriserait le rattachement de 150.000 réservistes de l'armée de terre à l'armée de l'air.

Verdict à Troyes :
Peines de prison pour les auteurs de l'attentat de Petit-Clamart.
Le gouvernement a décrété la dissolution du Congrès argentin
Les élections sont fixées à l'automne 1963.

AU CONSEIL DE CABINET
«Le gouvernement espère résoudre au début d'octobre les problèmes linguistiques et fiscaux»
affirme M. Van Drielande à l'issue de la réunion.

Les sermons français dans les églises d'Anvers
L'archevêque a publié vendredi les nouvelles dispositions qui seront appliquées à partir de dimanche 7 octobre.

UN FAUX PAS ARRÊTÉ.

Berlin: sauvegarder nos droits G.E.E.: développement «progressif»

Préparé le jour

ECHOS

DANILO DOLCI entreprend la grève de la faim

In 1949 verschijnen de drie Franstalige kranten in Vlaanderen - *La Flandre Libérale*, Gent; *Le Matin*, Antwerpen; *La Métropole*, Antwerpen - respectievelijk op 20 000, 35 000 en 35 000 exemplaren. Na hun gezamenlijke overname door de Groupe Rossel/Sobeledip (Brussel) in 1965-1966 bedroeg hun totale oplage nog 25 000 ex. In 1972 was het cijfer (officieel) gedaald tot 14 300, maar volgens een verklaring van een verantwoordelijke van de Groupe Rossel bedroeg het werkelijke cijfer 8 000 ex. (R. Campé, M. Dumon & J.J. Jespers, *Radioscopie de la Presse Belge*, Verviers, 1975, pp. 329 e.v.) Voorpagina van *La Métropole*, 8-9 september 1962. [ADVN, VY 900301].

Pleidooi ondergraaft wetenschap

EDI CLIJSTERS

“Lang onderbelicht. Vandaag onderzocht.” Zo kondigt een trotse uitgever op de achterflap het boek aan dat dr. Céline Préaux wijdde aan *“de Franstaligen in Vlaanderen”*.¹ Die beweringen bevatten een waarheid als een koe, en twee minstens even forse overdrijvingen.

Onderbelicht mag je wel zeggen. Het is inmiddels bijna een halve eeuw geleden dat (in 1966) een boek verscheen over *‘De psychologie van de Franstalige in Vlaanderen. De achtergrond van de taalstrijd’*. Dat werk was veeleer een breedvoerig cultuur- en sociaal-historisch onderbouwd essay dan een strikt wetenschappelijke studie; maar het was in elk geval het eerste dat voor een breed publiek de aandacht vestigde op deze thematiek.

Het boek kreeg destijds zelfs een lovend voorwoord mee van toenmalig ex-premier Theo Lefèvre, die niet meteen een reputatie als flamingant torste. Het was dan ook hoegenaamd niet het werk van een ‘vlaams-nationalist’ (zoals Préaux stelt), maar van een alom geacht Antwerps jurist die wel goed het milieu kende waarover hij schreef.²

In die jaren ‘zestig van vorige eeuw waren ‘Franstaligen in Vlaanderen’ nog een maatschappelijke factor van enige betekenis. Maar na het vastleggen van de taalgrens, de splitsing van Leuven, de eerste staatshervorming (die gewesten en gemeenschappen afbakende), het verdwijnen van de laatste Franstalige dagbladen³ en de wetten ter vernederlandsing van het bedrijfsleven slonk die betekenis – althans in het openbare leven – meer en meer. Dat verklaart allicht waarom er hooguit nog in enkele wetenschappelijke bijdragen of licentiaatsverhandelingen

1. C. Preaux, *‘In Vlaanderen Vlaams!’*. *Het einde van Belgisch Vlaanderen?*, Kalmthout, 2014.
2. Dirk Wilmars was een pseudoniem voor Jozef van Alsenoy. Hardnekkige geruchten schreven het werk echter toe aan Josse Mertens de Wilmars. De polemieken daaromtrent zijn een – even leerrijk als amusant – verhaal op zich.
3. De Gentse *Flandre libérale* (°1874) ging vanaf 1965 noodgedwongen samenwerken met de Antwerpse kranten *Le Matin* (°1894; liberaal) en *La Métropole* (°1894; katholiek). In 1966 werden de drie kranten overgenomen door de groep Rossel (*Le Soir*) en zo in leven gehouden tot in 1974, toen de gezamenlijke oplage was gedaald tot ver onder 20 000 exemplaren.

aandacht werd aan besteed.⁴ Die schaarste is inderdaad opvallend, aangezien aan taaltoestanden op en om de taalgrens – en met name uiteraard in Brussel en randgemeenten – in dezelfde voorbije halve eeuw toch tal van (wetenschappelijke en andere) publicaties werden gewijd.⁵

OVERDRIJVING

Tot daar de waarheid. De overdrijving schuilt in de termen 'vandaag onderzocht' en 'de Franstaligen'. Préaux' boek is namelijk hoegenaamd geen wetenschappelijk onderzoek naar de betekenis van Franstaligen in Vlaanderen in het begin van deze 21ste eeuw. Het bekijkt slechts de reacties in de Antwerpse (en sporadisch Gentse) Franstalige pers in twee korte periodes die blijkbaar van cruciaal belang werden geacht: de vernederlandsing van de Gentse universiteit in 1930 en het vastleggen van de taalgrens in 1963.

Nu ja, 'in der Beschränkung zeigt sich der Meister' en iedereen die daar ooit mee geworsteld heeft, wéét dat zo'n zelfbeperking bittere noodzaak is wanneer je een proefschrift ooit wil klaarkrijgen. Een proefschrift vormt inderdaad de basis voor dit boek. Préaux had aan de ULB al een licentiaatsverhandeling voorgelegd over de rellen rond (en vervolgens het uitdoven van) de Franstalige 'Exploration du Monde'-voorstellingen, toen ze besloot het lot van de (aldus heel beperkend omschreven) Franstaligen in Vlaanderen verder te onderzoeken in een proefschrift, door het te vergelijken met dat van de Engelstaligen in Montréal, het belangrijkste economische centrum in een steeds 'Fransbewuster' Québec. Dat proefschrift kreeg de betekenisvolle titel *Le déclin d'une élite*; en een deel van haar materiaal verwerkte Préaux prompt tot een boek met de nog veelzeggender titel *La fin de la Flandre belge?* (zie verder).

Het boek draagt de sporen van die academische oorsprong: uit de rijke waaier van theorieën over natievorming, identiteit, elite en dies meer wordt ruimschoots – maar helaas weinig kritisch noch evenwichtig – geput om de lezer die geen specialist terzake is toch een elementair inzicht te geven in een noodzakelijk begrippenkader. De 'teleurgang' van een of andere specifieke elite kan en moet immers begrepen worden tegen de achtergrond van veel omvattender evoluties in de samenleving.

Des te merkwaardiger is het dat Préaux wel af en toe ingaat op de culturele én socio-economische kloof tussen Franstalige elite en 'Vlaamssprekende' bevolking in Vlaanderen, en dus toch vertrouwd moet zijn met het begrip 'sociale taalgrens', maar

4. De recentste bibliografie m.b.t. Franstaligen in Vlaanderen die door het Studiecentrum Franstaligen in Vlaanderen op zijn webstek ter beschikking wordt gesteld, vermeldt – Wilmars inbegrepen – 59 boeken en (vooral) artikels, van overigens erg uiteenlopend niveau.
5. Voor alle duidelijkheid: de *Psychologie [...]* van Wilmars laat uitdrukkelijk de Franstaligen in de Vlaamse rand rond Brussel, in Brussel zelf én op de taalgrens buiten beschouwing. Préaux doet hetzelfde, en bekijkt slechts de francofonie in Antwerpen (en sporadisch in Gent). Veelbetekenend is echter hoe zij in haar inleiding uitvoerig ingaat op de Franstaligen in de Vlaamse rand rond Brussel.

die term niet hanteert. Haar (in de Franstalige uitgave veel uitvoeriger) schets van de strijd om Vlaamse emancipatie blijft dan ook beperkt tot de traditionele (en inmiddels lang achterhaalde) visie op 'taalstrijd'. Een visie die onvermijdelijk in de hand wordt gewerkt door het feit dat zij uit de twee geëxcerpeerde kranten slechts dié artikels heeft bekeken "*die werkelijk aan de taalkwestie werden gewijd*". *Petitio principii*, heet zoiets.

Maar Préaux geeft blijkbaar de voorkeur aan een ander begrippenpaar om de problematische relatie tussen Nederlandsprekende en Franstalige Vlamingen een plaats te geven in de meer omvattende en behoorlijk complexe verhouding Vlaanderen-België.

TÖNNIES

Dat begrippenpaar stamt van de Duitse geleerde Ferdinand Tönnies die de concepten *Gemeinschaft* en *Gesellschaft*⁶ introduceerde om een genuanceerd inzicht te verwerven in de verhouding tussen staten en volkeren – een kwestie die in zijn tijd vooral van belang was in de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie, maar ook in het relatief jonge Duitse keizerrijk dat een einde wou maken aan de *Kleinstaaterei*.

Het zou te ver voeren hier dieper in te gaan op inhoud en draagwijdte van dat begrippenpaar 'volgens Tönnies'. In essentie verwijst hij met *Gemeinschaft* naar een organisch gegroeid collectief, met *Gesellschaft* naar een collectief dat op contractuele grondslag berust. Zonder in onverantwoorde simplificatie te vervallen, mag worden gesteld dat het concept 'volk' in de dimensie *Gemeinschaft* thuishoort, en 'staat' bij *Gesellschaft*.

En dat is precies het punt waar beide begrippen passen in Préaux' betoog: België was eigenlijk (of had dat idealiter kunnen worden...) de combinatie van twee *Gemeinschaften* in één *Gesellschaft* – wat hoegenaamd geen onmogelijkheid hoeft te zijn. Integendeel: zowel door wallingant Jules Destrée (in zijn beroemd-beruchte '*Lettre au roi*') als door flamingant Hippoliet Meert (in zijn repliek op die open brief) wordt uitdrukkelijk beklemtoond dat verreichende autonomie voor Wallonië en Vlaanderen (dus: twee sterke *Gemeinschaften*) zou resulteren in een sterker en samenhangender België (één *Gesellschaft*).

Préaux herinnert er ook aan dat de Vlamingen in België aanvankelijk volstrekt vertrouwd en op de Belgische *Gesellschaft* maar daarvan afstand begonnen te nemen toen zij beseften hoe zij daardoor als *Gemeinschaft* werden gediscrimineerd. En laat nu (volgens haar) precies dáár de rol liggen die de Franstalige elite in Vlaanderen voor zichzelf zag: brug en bindmiddel tussen Vlaamse *Gemeinschaft* en Belgische *Gesellschaft*.

6. In het Engels onderscheidt men doorgaans 'community' van 'society'; in het Nederlands 'gemeenschap' en 'maatschappij'. '*Gemeinschaft und Gesellschaft*' verscheen voor het eerst in Leipzig, in 1887; pas in 1990 verscheen de Nederlandse vertaling '*Gemeenschap en Maatschappij*' (Leuven, Acco).

Dat is helaas een sterk geïdealiseerde visie. In werkelijkheid is die elite haar geprivilegieerde positie decennialang met alle middelen blijven verdedigen, zonder zich te bekreunen om enige 'brugfunctie'. Zij deed dat overigens met een retoriek die heden ten dage ronduit racistisch zou genoemd worden.

Alleen kreeg ze bij die verdediging na enige tijd geen steun meer van de Franstalige *Gemeinschaft* buiten Vlaanderen. In Wallonië werd – en wordt – immers keer op keer absolute voorrang gegeven aan het behoud van de eentaligheid van de regio, ook als dat impliceert dat de Franstaligen moeten worden 'opgeofferd' in een eentalig Vlaanderen.

SLACHTOFFERS

Daarmee is het woord gevallen: de Franstaligen-in-Vlaanderen voelen zich 'geslacht-offerd' op het altaar van het territorialiteitsbeginsel. Naarmate in Vlaanderen het Nederlands in het openbare leven eerst gelijkberechtigd en vervolgens exclusief wordt én daarenboven een Nederlandstalige elite ontstaat die stap voor stap de Franstalige verdringt, voelen de Franstaligen zich *"miskend in hun Vlaamse identiteit en geïsoleerd in hun Belgische identiteit"*, aldus Préaux.

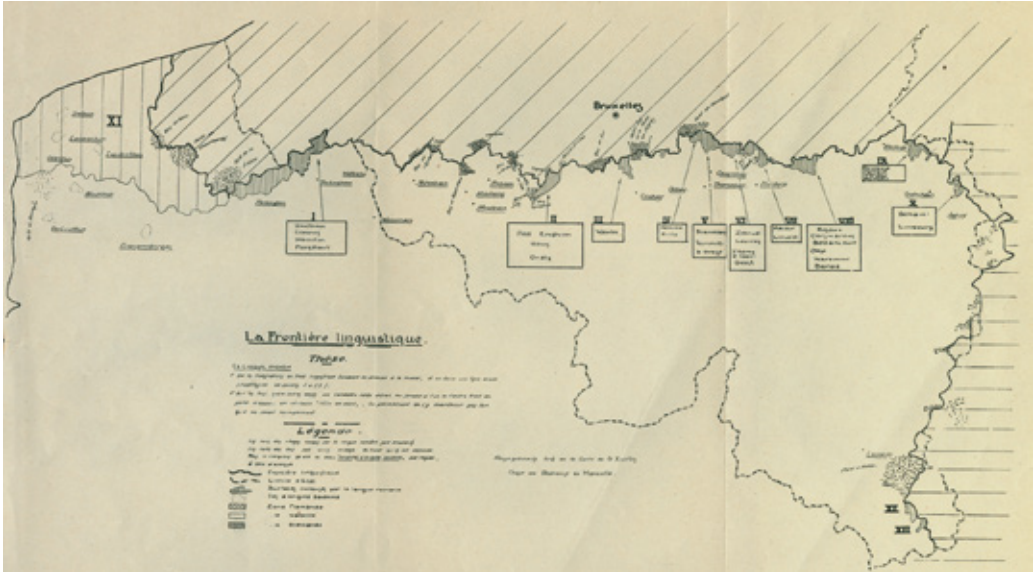
Via haar ontleding van de Vlaamse Franstalige kranten schetst zij goed hoe in de jaren 'dertig vooral wrok (tegen de Vlamingen) en woede (tegen hun taalgenoten én de Belgische staat, die hen in de steek laten) overheersen, maar hoe die wrok en woede in de jaren 'zestig steeds meer gepaard gaan met doffe berusting. *"Wat nu gebeurt is het eind van de beschaving, maar er valt niets tegen te doen"* is een refrein dat in de loop van de geschiedenis wel vaker is gezongen wanneer privileges verdwenen. En de lezer zal er zich niet over verbazen dat het gepaard gaat met een bij ons al even vaak gehoorde verzuchting: dit betekent het einde van België.

Préaux aarzelt niet om die slachtoffer-rol te relativieren. *"Niet één keer reppen ze [= de Franstalige Antwerpse kranten] over een eventuele verantwoordelijkheid van de Franstaligen in Vlaanderen."* Eigen schuld? *Connais pas*. Het uitdoven van hun elite-positie is enerzijds de schuld van flamingantische *"slechte herders"* die het brave Vlaamse volk misleiden, en anderzijds van ... *"de luiheid en de lichtzinnigheid van de Walen"*, die tot elke prijs de eentaligheid van het eigen gebied wilden veiligstellen.

Jammer genoeg blijkt Préaux zelf ook niet vrij van vooroordelen. Er komen in dit boek nogal wat 'uitschuivers' voor die toch een moeizaam onderdrukt meerderwaardigheidsgevoel en/of irredentisme lijken te verraden.⁷

Zo is er bijvoorbeeld een – beleefd uitgedrukt – nogal bevreemdende woordkeus, waar de auteur (ook wanneer ze níet citeert uit polemische teksten van anderen) met betrekking tot het lot van de Franstaligen in Vlaanderen termen hanteert als 'uitsluiting', 'verdrijving', 'vernietiging' of zelfs 'noodzakelijke ... dood'. Die

7. Men leze met name pagina's 88-95, maar ook elders.

Ingekleurde kaart van de Frans-Nederlandse taalgrens in België (1961) – Historische kaart van de taalgrenzen in België en Noord-Frankrijk, wellicht ontleend aan *La frontière linguistique en Belgique et dans le Nord de la France* (1895-1898) van de Luikse professor en historicus Godfried Kurth (1847-1916). Kurth verbleef op het einde van zijn leven in Vlaanderen (Asse, Brabant). [ADV, VPLB 23 en VPLB 24]

klinken in nuchter Nederlands wellicht bloeddorstiger dan in zwierig Frans, maar versterken in elk geval de – overigens expliciete – stelling dat het de Vlamingen te doen is om *uitsluiting*: van Franstaligen uit de Vlaamse *Gemeinschaft*, en van het Frans uit het openbare leven.

Zo'n stelling vereist op zijn minst nuancering; maar die komt nauwelijks aan bod. In Préaux' schets treft men daarentegen meer intentieprocessen aan dan feitelijke argumenten. Nu vele Franstaligen uit eigenbelang accepteren dat het openbare leven in Vlaanderen voortaan in het Nederlands verloopt, terwijl ze in hun privéleven rustig verder Frans kunnen blijven praten, klinkt die vrees dat zij tot een catacombenbestaan zijn veroordeeld rijkelijk overtrokken.

En in ernst: wanneer iemand liever naar Brussel verhuist dan Nederlands te leren, kan je toch moeilijk van *Vertreibung* spreken. Wanneer Franstaligen vrezen dat zij door het 'oprukken' van het Nederlands in hun beroepsmogelijkheden

geschaad kunnen worden, bestaat daartegen een eenvoudige remedie: Nederlands leren. *“Ce moyen est si simple qu'on est stupéfait de voir qu'on y a guère pensé jusqu'à présent”* oordeelde de befaamde Waalse historicus Godefroid Kurth reeds in 1913.⁸

VERRADERLIJK

De Franse titel van Préaux' boek – *La fin de la Flandre belge?* – is dan ook veelbetekend. Hij verraaft onmiskenbaar de mentaliteit die kennelijk nog bij vele (ook academisch geschoolde ...) Franstaligen overheerst. Indien de vernederlandsing van het openbare leven in Vlaanderen neerkomt op *“la fin de la Flandre belge”* kan dat immers, logisch gesproken, alleen maar betekenen dat 'Belgisch' nog steeds gelijk is aan 'Franstalig'. Een juweel van een politieke flater, die – méér nog dan bedenkelijke woordkeus of regelrechte fouten – de wetenschappelijke ernst van het werk zwaar ondermijnt.

Die bedenkelijke opvatting (die dus niet alleen voortleeft in ultra-flamingantische mythes maar kennelijk ook in de geesten van nogal wat Franstaligen) torpedeert fataal de poging van Préaux om meer begrip te creëren voor het verschijnsel 'Franstaligen in Vlaanderen'. Dat wordt immers erg moeilijk wanneer zo'n poging zelf nog verraderlijk schatplichtig blijkt tegenover een pseudo-elitair vooroordeel dat de integratie van die Franstaligen blijft parten spelen.

Of de auteur zich hiervan bewust is of niet, kan men zich afvragen. Merkwaardig – en even verraderlijk als leerrijk – zijn in elk geval de ettelijke bladzijden die (in de inleiding tot deze 'studie' over Franstaligen in Vlaanderen) worden gewijd aan de 'mensenrechten' van de Franstaligen in de Rand rond Brussel. Niet alleen vertonen die een bedenkelijke gelijkenis met diverse pleidooien om het faciliteitenregime dan maar meteen uit te breiden tot (tenminste) heel Vlaams-Brabant. Bovendien 'vergeet' Préaux te vermelden dat uitgerekend Frankrijk – in tegenstelling tot België – het zg. Kaderverdrag (ter bescherming van nationale minderheden) nog niet eens heeft goedgekeurd.

Leerrijk is dit boek ongetwijfeld. Maar misschien niet op de eerste plaats om wat de auteur ermee bedoelde... En helaas valt op deze Nederlandse vertaling ook andere kritiek te leveren: her en der duiken bevreemdend-ouderwetse woorden op, slordigheden die een hele zin onduidelijk maken, of ronduit foute vertalingen. Jammer.

Edi Clijsters (°1943) studeerde germaanse filologie, filosofie en politieke wetenschap, en promoveerde als politicoloog aan het Europees Universitair Instituut in Firenze met een proefschrift over de Portugese Anjerrevolutie. Hij werkte als vorser of docent in Oslo, Leuven, Firenze en Mannheim. Later werkte hij ruim tien jaar voor de Vlaamse krant *De Morgen*. Van 2000 tot 2008 was hij de eerste diplomatieke vertegenwoordiger van de Vlaamse regering in de Bondsrepubliek Duitsland.

8. G. Kurth, 'La question flamande' in: *La nationalité belge*, Namur, 1913, p. 207.

EDI CLIJSTERS

PLEIDOOI ONDERGRAAFT WETENSCHAP

ULB-historica dr. Céline Préaux promoveerde met een studie waarin zij het lot van de Franstaligen in Antwerpen vergeleek met dat van Engelstaligen in Montréal, en beide beschouwde als “*le déclin d’une élite*”. Uit de theoretische hoofdstukken in Préaux’ boek blijkt dat zij wel meer en recentere theoretische ‘klassiekers’ heeft doorgenomen; toch neemt zij als uitgangspunt het begrippenpaar ‘*Gesellschaft / Gemeinschaft*’ zoals de Duitse socioloog Tönnies (1855-1936) dat naar het einde van de 19de eeuw als analyse-schema vooropstelde, en dat – grof vereenvoudigd – kan worden herleid tot ‘staat / volk’. In België gold decennia lang als ideaalbeeld dat de Vlaamse en de Franstalige ‘*Gemeinschaft*’ zich konden vinden in één ‘*Gesellschaft*’. Préaux stelt zelfs dat de Franstalige elite in Vlaanderen het bindteken had kunnen zijn tussen beide componenten. Dat is niét gebeurd, vooral omdat de Franstalige elite in Vlaanderen haar geprivilegieerde positie bedreigd zag door de toenemende emancipatie van het Nederlands en de Nederlandstaligen, en zich daartegen bleven afzetten. Zodat in het laatste kwart van vorige eeuw een einde kwam aan ‘*la Flandre belge*’. Dat is een merkwaardige – en onthullende – formulering, aangezien ze het vooroordeel lijkt te onderschrijven dat Belgisch gelijkstaat met Franstalig.

EDI CLIJSTERS

PLEA UNDERMINES SCIENCE

ULB-historian Dr. Céline Préaux obtained her doctorate with a study in which she compared the fate of the French speakers in Antwerp with that of the English speakers in Montréal, and in which she considered both as “*le déclin d’une élite*”. The theoretical chapters in Préaux’ book demonstrate that she had reviewed various and more recent ‘classical’ theoretical works; yet she uses as her starting point the twin concepts of ‘*Gesellschaft / Gemeinschaft*’ that the German sociologist Tönnies (1855-1936) introduced towards the end of the 19th century as an analytical model. Greatly simplified this model may be reduced to the concept of ‘nation / people’. For decades there was an ideal concept in Belgium that the Flemish and the French speaking ‘*Gemeinschaft*’ could be unified in one ‘*Gesellschaft*’. Préaux even suggests that the French speaking elite in Flanders could have been the liaison between both components. This did not happen, in particular because the French speaking elite in Flanders viewed the increasing emancipation of Dutch and the Dutch speakers as a threat to their privileged position, which they continued to resist. For that reason ‘*la Flandre belge*’ ceased to exist during the last quarter of the last century. This is a peculiar – and revealing – statement, because it appears to subscribe to the prejudice that Belgian equals Francophone.